

Lagrådsremiss

Vissa premiepensionsfrågor

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 12 februari 2004

Bosse Ringholm

Johan Lundström
(Finansdepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I lagrådsremissen föreslås ändringar i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension, i allt väsentligt i de delar som rör premiepension.

Regeringen föreslår i remissen att premiepension skall kunna utbetalas redan från och med den månad då ansökan kom in till försäkringskassan. Vissa justeringar föreslås av reglerna för premiepensionssparares övergång till traditionell livförsäkring. I remissen föreslås också begränsningar av möjligheterna för Premiepensionsmyndigheten (PPM) att återkräva premiepension. Reglerna om vissa finansiella flöden inom premiepensionssystemet vid ändrad pensionsrätt föreslås bli upphävda.

Regeringen föreslår vidare en ändring som avser inte bara premiepensionen utan hela ålderspensionen. Pensionssparare skall utan tidsbegränsning kunna återkalla eller minska sitt pensionsuttag.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2004 utom vad avser utbetalning av premiepension och fristen för ändring av pensionsuttag. Ändringarna i de delarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2005. Vissa övergångsbestämmelser föreslås för åtgärderna på grund av felaktig utbetalning.

Innehållsförteckning

1	Beslut.....	3
2	Lagtext.....	4
3	Ärendet och dess beredning.....	9
4	Överväganden och förslag.....	10
4.1	Utbetalning och ändring av premiepension m.m.	10
4.2	Återkrav i premiepensionssystemet	12
4.3	Finansiellt flöde vid ändrad pensionsrätt	15
5	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	17
6	Ekonomiska konsekvenser	18
7	Författningskommentarer	19
	Bilaga 1 Remissinstanser som beretts tillfälle att yttra sig	21

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

Förslag till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 2 §, 12 kap. 2 och 3 §§ samt 14 kap. 3–5 §§ lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.

2 §¹

Pensionsspararen har rätt att på begäran få ut sin premiepension i form av en livränta med garanterade belopp. Den finansiella risken för de tillgångar som motsvarar tillgodohavandet på pensionsspararens premiepensionskonto övergår då på Premiensionsmyndigheten. Pensionen skall bestämmas med utgångspunkt i tillgångarnas värde vid inlösen av innehavet. Inlösen skall ske snarast efter det att begäran kom in till myndigheten, dock tidigast månaden före den då livräntan första gången skall betalas ut.

En övergång enligt första stycket får göras tidigast när pensionsspararen börjar ta ut premiepension. När en begäran om övergång har kommit in till myndigheten, kan begäran inte återkallas. Övergången måste avse hela tillgodohavandet på premiepensionskontot och gäller även för medel som senare tillförs kontot.

En övergång till livränta får göras tidigast när pensionsspararen börjar ta ut premiepension. En övergång som begärs senare får verkan tidigast från och med månaden efter den då begäran kom in till Premiensionsmyndigheten.

När Premiensionsmyndigheten har påbörjat inlösen av pensionsspararens innehav, kan begäran inte återkallas. Övergången måste avse hela tillgodohavandet på premiepensionskontot och gäller även för medel som senare tillförs kontot.

12 kap.

2 §²

Ålderspension skall utges från och med den månad som anges i ansökan, dock tidigast från och

Ålderspension skall utges från och med den månad som anges i ansökan, dock tidigast från och

¹ Senaste lydelse 1999:390.

² Senaste lydelse 2003:301.

med den månad ansökan kom in till den allmänna försäkringskassan. *Premiepension utges dock tidigast från och med månaden efter det att ansökan kom in till den allmänna försäkringskassan.*

Har den pensionsberättigade uppburit sjukersättning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller särskild efterlevandepension enligt lagen (2000:462) om införande av lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn omedelbart före 65 års ålder får inkomst- och tilläggspension beviljas för högst tre månader före ansökningsmånaden, dock tidigast från och med den månad då den pensionsberättigade fyllde 65 år.

3 §

Vad som föreskrivs i 1 § första stycket och 2 § första stycket gäller också i fråga om ökat uttag av ålderspension enligt denna lag.

Återkallelse eller minskning av uttag av ålderspension enligt denna lag får göras genom skriftlig anmälan till den allmänna försäkringskassan. Ändringen skall göras från och med den månad som anges i anmälan, dock tidigast från och med månaden efter den månad då anmälan kom in till den allmänna försäkringskassan. *Har uttag av ålderspension enligt denna lag tidigare återkallats eller minskats får dock ny återkallelse eller minskning av sådant uttag inte avse tid före sex månader efter det att den tidigare återkallelsen eller minskningen började gälla.*

med den månad ansökan kom in till den allmänna försäkringskassan.

Vad som föreskrivs i 1 § första stycket och 2 § första stycket gäller också i fråga om ökat uttag av ålderspension enligt denna lag. *Ökat uttag av premiepension kan dock tidigast göras från och med månaden efter den då ansökan kom in till den allmänna försäkringskassan.*

Återkallelse eller minskning av uttag av ålderspension enligt denna lag får göras genom skriftlig anmälan till den allmänna försäkringskassan. Ändringen skall göras från och med den månad som anges i anmälan, dock tidigast från och med månaden efter den månad då anmälan kom in till den allmänna försäkringskassan.

14 kap.

3 §³

Om ett beslut innebär att fastställd pensionsrätt för premiepension har höjts, skall Premiepensionsmyndigheten föra över

Om ett beslut innebär att fastställd pensionsrätt för premiepension har höjts, skall Premiepensionsmyndigheten föra över

³ Senaste lydelse 2002:50.

medel som motsvarar det uppräknade beloppet enligt 2 § från den tillfälliga förvaltningen enligt 8 kap. 1 § till fonder på det sätt som anges i 8 kap. 4 § tredje stycket. Om pensionsspararen har börjat ta ut premiepension i form av livränta enligt 9 kap. 2 §, skall beloppet i stället föras över till Premiepensionsmyndighetens livränteverksamhet.

4 §⁴

Om ett beslut innebär att fastställd pensionsrätt för premiepension har sänkts, skall Premiepensionsmyndigheten föra över medel som motsvarar det uppräknade beloppet enligt 2 § till den tillfälliga förvaltningen enligt 8 kap. 1 § från den eller de fonder i vilka medel har placerats för pensionsspararens räkning. Fonderna skall tas i anspråk i förhållande till värdet av innehavet i varje fond. Har pensionsspararen tagit ut premiepension i form av livränta enligt 9 kap. 2 §, skall beloppet i stället betalas av Premiepensionsmyndigheten med omräkning av fastställda livräntebelopp.

Om beloppet inte täcks av tillgodohavandet på pensionsspararens premiepensionskonto, skall det resterande beloppet återkrävas av spararen om sänkningen av pensionsrätten beror på att den pensionsgrundande inkomsten av annat förvärvsarbete har sänkts eller på att pensionsrätt inte borde ha tillgodoräknats till följd av bestämmelserna i 4 kap. 4 § om bristande eller underlåten avgiftsbetalning. I andra fall skall det resterande beloppet återkrävas endast om pensionsspararen genom att lämna oriktiga uppgifter

medel som motsvarar det uppräknade beloppet enligt 2 § till fonder på det sätt som anges i 8 kap. 4 § tredje stycket. Om pensionsspararen har börjat ta ut premiepension i form av livränta enligt 9 kap. 2 §, skall beloppet i stället föras över till Premiepensionsmyndighetens livränteverksamhet.

Om ett beslut innebär att fastställd pensionsrätt för premiepension har sänkts, skall Premiepensionsmyndigheten ta ut medel som motsvarar det uppräknade beloppet enligt 2 § från den eller de fonder i vilka medel har placerats för pensionsspararens räkning. Fonderna skall tas i anspråk i förhållande till värdet av innehavet i varje fond. Har pensionsspararen tagit ut premiepension i form av livränta enligt 9 kap. 2 §, skall beloppet i stället betalas av Premiepensionsmyndigheten med omräkning av fastställda livräntebelopp.

Om beloppet inte täcks av tillgodohavandet på pensionsspararens premiepensionskonto, skall det resterande beloppet redovisas som ett underskott på kontot. Om det senare fastställs ny pensionsrätt för spararen, skall underskottet täckas innan medel förs över till förvaltning enligt 8 kap. 2 §.

⁴ Senaste lydelse 2002:50.

eller genom att underlåta att fullgöra en uppgifts- eller anmälningsskyldighet har orsakat att pensionsrätt för premiepension har fastställts felaktigt eller med ett för högt belopp.

Om det finns särskilda skäl får Premiensionsmyndigheten helt eller delvis efterge krav på återbetalning enligt andra stycket.

5 §⁵

Om pensionsspararen i annat fall än som avses i 4 §, genom att lämna oriktiga uppgifter eller genom att underlåta att fullgöra en uppgifts- eller anmälningsskyldighet, har orsakat att premiepension har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp, skall pensionsspararen återbetala det felaktigt utbetalda beloppet, ökat med basränta enligt 19 kap. 3 § skattebetalningslagen (1997:483) från utbetalningsdagen till och med dagen för Premiensionsmyndighetens beslut om återkrav. Detsamma gäller om pension i annat fall har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp och den som har uppburit pensionen insett eller skäligen borde ha insett detta.

Om premiepension har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp, får Premiensionsmyndigheten besluta om återbetalning av pension om den som uppburit pensionen

1. orsakat detta genom att lämna oriktiga uppgifter eller underlåta att fullgöra en uppgifts- eller anmälningsskyldighet, eller

2. insett eller skäligen borde ha insett att pensionen lämnades felaktigt eller med ett för högt belopp.

Premiensionsmyndigheten får besluta om återbetalning bara om felet belastar övriga pensions-sparare eller kan innebära en avsevärd påverkan på framtida utbetalningar av pension till pensionsspararen.

Det felaktigt utbetalda beloppet skall vid återkrav ökas med basränta enligt 19 kap. 3 § skattebetalningslagen (1997:483) från utbetalningsdagen till och med dagen för Premiensionsmyndighetens beslut om återkrav.

⁵ Senaste lydelse 1999:390.

Om det finns särskilda skäl får Premiepensionsmyndigheten helt eller delvis efterge krav på återbetalning.

1. Denna lag träder i kraft, i fråga om 9 kap. 2 § och 14 kap. 3–5 §§ den 1 juli 2004, och i övrigt den 1 januari 2005.

2. De nya bestämmelserna i 14 kap. 5 § tillämpas även för pension som har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp före lagens ikraftträdande.

3 Ärendet och dess beredning

Premiepensionsmyndigheten (PPM) har till regeringen kommit in med två skrivelser där myndigheten pekar på behovet av vissa ändringar i de delar av lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension (LIP) som gäller premiepensionssystemet. Skrivelserna har remissbehandlats. I *bilaga 1* finns en förteckning över de remissinstanser som beretts tillfälle att yttra sig. Remissvaren finns tillgängliga i lagstiftningsärendet (dnr Fi2003/1559).

Regeringens förslag har beretts med Genomförandegruppen (arbetsgruppen med representanter för de fem riksdagspartierna – Socialdemokraterna, Moderata samlingspartiet, Folkpartiet liberalerna, Kristdemokraterna och Centerpartiet – som står bakom pensionsöverenskommelsen från 1994).

4 Överväganden och förslag

4.1 Utbetalning och ändring av premiepension m.m.

Regeringens förslag: Det nuvarande förbudet att återkalla en begäran om övergång till traditionell livförsäkring ändras så att en återkallelse kan göras fram till dess att Premiepensionsmyndigheten (PPM) påbörjat inlösen av pensionsspararens innehav. Premiepensionen skall – i likhet med vad som gäller för övrig ålderspension – utges från och med den månad som anges i ansökan, dock tidigast från och med den månad då ansökan kom in till försäkringskassan. Begäran om övergång till traditionell livförsäkring som görs under pensionstiden skall få verkan månaden efter den då begäran kom in till PPM. Den gällande begränsningen för en pensionsberättigad att vid upprepade tillfällen återkalla eller sänka sitt pensionsuttag tas bort.

Regeringens bedömning: Ökat uttag av premiepensionen bör alltså kunna göras tidigast från och med månaden efter den då ansökan kom in till försäkringskassan.

PPM:s förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Återkallelse av begäran om övergång till traditionell livförsäkring

Eftersom försäkringen för premiepensionen skall vara uppbyggd som en fondförsäkring gäller som grundalternativ att tillgodohavandet på pensionsspararens premiepensionskonto skall vara placerat i värdepappersfonder även under pensionstiden. De månatliga utbetalningarna kan komma att variera i storlek på grund av förändringar i fondandelarnas värde. Mot den bakgrunden erbjuder premiepensionssystemet en möjlighet för den enskilde att gå över till traditionell livförsäkring som garanterar en livslång utbetalning av ett fast månadsbelopp.

En övergång till traditionell livförsäkring får göras tidigast när pensionsspararen börjar ta ut sin premiepension. Det finns inget hinder mot att övergången till traditionell livförsäkring sker vid en senare tidpunkt än vid första pensionsuttaget. Inlösen av pensionsspararens fondinnehav skall ske snarast efter det att begäran kom in till PPM, dock tidigast månaden före den då livräntan första gången skall betalas ut. I ansökan om övergång till traditionell livförsäkring skall pensionsspararen ange när övergången skall ske. Denna tidpunkt kan således ligga långt fram i tiden. Detta innebär att tiden från det att en ansökan om övergång till traditionell livförsäkring kommer in till PPM fram till dess inlösen av innehavet påbörjas kan vara lång.

För att inte ge möjlighet till spekulation i samband med övergången till traditionell livförsäkring gäller ett återkallelseförbud vid begäran om övergång (9 kap. 2 § andra stycket lagen [1998:674] om inkomstgrundad

ålderspension; LIP). Bestämmelsen innebär att pensionsspararen inte kan återkalla sitt val att gå över till traditionell livförsäkring efter det att begäran kommit in till PPM. Detta motiverades med att PPM tar över den finansiella risken för de tillgångar som motsvarar pensionsspararens tillgodohavande (prop. 1997/98:151 s. 728f.).

Den finansiella risken övergår emellertid inte till PPM förrän vid den tidpunkt när myndigheten påbörjar inlösen av pensionsspararens fondinnehav. Någon risk för spekulation föreligger alltså inte före dess. Den aktuella bestämmelsen bör därför justeras så att en återkallelse av begäran om övergång till traditionell försäkring kan ske ända fram till dess att PPM påbörjar inlösen av pensionsspararens fondinnehav.

Utbetalning och ändring av premiepension

Enligt de ursprungliga reglerna för det nya ålderspensionssystemet gällde att ålderspension (inkomstpension, tilläggspension och premiepension) fick utges tidigast från månaden efter det att ansökan om utbetalning kom in till försäkringskassan. Från och med den 1 juli 2003 gäller emellertid att ålderspension skall betalas ut från och med den månad som anges i ansökan, dock tidigast från och med den månad ansökan kom in till försäkringskassan (12 kap. 2 § första stycket LIP). Ändringen omfattade dock inte premiepensionen. Enligt uttalande i den bakomliggande propositionen var skälet för detta att det då saknades tillräckligt beslutsunderlag för en ändring. Samtidigt uttalade regeringen att det är önskvärt att reglerna är så enhetliga som möjligt i ålderspensionssystemet och att avsikten är att låta undersöka möjligheterna att föreslå en motsvarande ändring för ansökan om premiepension (prop. 2002/03:61 s 15f.).

I förarbetena till lagen om inkomstgrundad ålderspension betonas vikten av att reglerna om ansökan och utbetalning av ålderspension utformas så enhetligt som möjligt för att den pensionsberättigade skall samtidigt kunna ansöka om inkomstpension och premiepension på samma blankett (prop. 1997/98:151 s. 456). Försäkringskassorna och PPM arbetar sedan en tid med att finna en gemensam teknisk lösning för mottagandet av pensionsansökningar via Internet. Under senare delen av år 2004 kommer PPM att införa system och rutiner som kan klara av en tidigareläggning av första utbetalningen av premiepensionen.

Mot bakgrund av det sagda bör den aktuella bestämmelsen ändras så att även premiepension – i likhet med vad som gäller för övrig ålderspension – skall utges från och med den månad som anges i ansökan, dock tidigast från och med den månad då ansökan kom in till försäkringskassan.

Den som uppbär ålderspension kan ansöka om eller anmäla att han eller hon önskar göra ändringar i sin pension. Det kan vara fråga om ändrad uttagsnivå och för premiepensionens del även övergång till traditionell livförsäkring.

Enligt nuvarande lydelse i 12 kap. 3 § första stycket LIP gäller samma regler för ökat uttag som för ansökan om ålderspension. I konsekvens med ovan nämnda förslag om samordning av regler av första utbetalning av all slags ålderspension kan det hävdas att ett ökat uttag av premiepension borde gälla från och med ansökningsmånaden. PPM har

emellertid inte för närvarande tekniska förutsättningar att genomföra en sådan ändring.

Mot bakgrund härav bör den aktuella bestämmelsen om att ökat uttag av premiepension kan göras tidigast från och med månaden efter den då ansökan kom in till försäkringskassan lämnas oförändrad. Vi avser emellertid att återkomma i denna del.

För det fall att en pensionssparare har begärt att få ut sin premiepension i form av en livränta med garanterade belopp skall inlösen av innehavet ske snarast efter det att begäran kom in till PPM, dock tidigast månaden före den då livräntan skall betalas ut (9 kap. 2 § LIP). Om pensionsspararen begär en övergång till livränta i samband med första uttaget av premiepensionen, skall livräntan kunna betalas ut från den månad som begäran kom in till försäkringskassan. Vad som gäller i detta hänseende om en övergång begärs vid en senare tidpunkt framgår dock inte av den nu gällande bestämmelsen.

Som PPM har föreslagit bör en övergång till livränta som görs under pensionstiden få verkan från och med månaden efter ansökningsmånaden. Bestämmelsen bör ändras i enlighet med detta.

Tidsfristen vid ändring av uttag av ålderspension

Den enskilde pensionsspararen har möjlighet att ändra uttaget av sin ålderspension. Ansökan om ökat uttag eller anmälan om återkallelse eller minskning av uttag av ålderspension får göras skriftligen till försäkringskassan. Enligt 12 kap. 3 § andra stycket LIP måste sex månader ha förflutit från en tidigare återkallelse eller minskning innan en ny sådan begäran kan få verkan. Begränsningen gäller endast återkallelse och minskning av pension. En pensionssparare är således enligt gällande bestämmelser oförhindrad att med bara någon eller några månaders mellanrum begära ett ökat uttag av pension.

Syftet med sexmånadersfristen angavs ursprungligen vara att undvika att PPM och försäkringskassorna får en alltför omfattande och resurskrävande administration med anledning av att pensionsberättigade personer vid upprepade tillfällen ändrar sitt pensionsuttag (prop. 1997/98:151 s. 380f.).

Både försäkringskassorna och PPM har emellertid visat sig bygga tekniska system som kan hantera upprepade ändringar av en enskilds pensionsuttag. Mot bakgrund härav kan den nu gällande särskilda sexmånadersfristen för återkallelse eller minskning av uttag av ålderspension tas bort.

4.2 Återkrav i premiepensionssystemet

Regeringens förslag: Underskott på ett premiepensionskonto skall redovisas som ett negativt saldo och täckas av senare tillkommande pensionsmedel.

Möjligheten för PPM att framställa återkrav mot premiepensionssparare vid felaktig utbetalning begränsas till att gälla utbetalningar som belastar övriga pensionssparare eller som avsevärt

påverkar storleken av framtida pensionsutbetalningar till pensionsspararen.

PPM:s förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. *Dalarnas Läns Allmänna Försäkringskassa* och *Skånes Läns Allmänna Försäkringskassa* anser emellertid att den föreslagna regeln om återkrav vid felaktig utbetalning är för vag och kan bli svår att tillämpa. *Riksförsäkringsverket (RFV)* menar att PPM vid frivillig återbetalning bör dokumentera överenskommelsen och bekräfta mottagandet av pengarna på ett godtagbart sätt.

Skälen för regeringens förslag

Återkrav vid sänkt pensionsrätt för premiepension

Bestämmelserna om återkrav mot pensionsspararna finns i 14 kap. 4–6 §§ LIP. Det är försäkringskassan som beslutar om ändring av en pensionsrätt för premiepension som har fastställts för ett visst år. Om pensionsrätten sänks, skall medel föras över från pensionsspararens premiepensionskonto till den tillfälliga förvaltningen på Riksgäldskontoret. Om det inte finns tillräckligt med medel på spararens konto, skall PPM i vissa fall återkräva resterande belopp från spararen.

Återkravsbestämmelsen i 14 kap. 4 § LIP gäller i första hand den som haft inkomster av annat förvärvsarbete än anställning. Att pensionsrätten sänks för den som har inkomst av annat förvärvsarbete kan bero på att en lägre pensionsinkomstgrundande inkomst har fastställts eller att avgifter till ålderspensionssystemet inte har betalats inom föreskriven tid. Såvitt avser inkomster av annat förvärvsarbete finns en skyldighet att betala avgifter som svarar mot rätten till pension. Den som har sådana inkomster skall i princip tillgodoräknas pensionsrätt endast för den andel av inkomsten som motsvarar den andel av avgifterna som har betalats. Eftersom pensionsrätten skall vara fastställd vid en tidigare tidpunkt än när avgifterna senast skall vara betalda, kan pensionsrätt fastställas och medel föras över till förvaltare innan avstämningen görs mellan betalda avgifter och pensionsrätt. Om avgifterna sedan inte betalas för inkomster av annat förvärvsarbete och pensionsrätten därför sänkts, kan det i enstaka fall inträffa att tillgodohavandet på pensionsspararens premiepensionskonto inte täcker det belopp som skall föras över från hans eller hennes fonder till Riksgäldskontoret. Det kan bero på att fondandelarna har sjunkit i värde eller att pensionsutbetalningar gjorts under mellantiden. I sådana fall kan resterande belopp återkrävas av pensionsspararen. Detsamma gäller i den situationen att pensionsrätten har sänkts därför att en lägre pensionsgrundande inkomst av annat förvärvsarbete har fastställts.

För pensionssparare med inkomst av anställning skall PPM återkräva belopp bara i de fall spararen har lämnat oriktiga uppgifter eller har underlåtit att fullgöra en uppgifts- eller anmälningsskyldighet.

PPM får om det finns särskilda skäl helt eller delvis efterge kravet på återbetalning. Eftergift av återkrav mot den som har haft inkomst av annat förvärvsarbete kan bli aktuellt i det fallet att pensionsrätten har

sänkts på grund av att avgift inte har betalats och den enskilde befinner sig i en besvärlig ekonomisk och social situation. När det gäller återkrav i den situationen att pensionsspararen har lämnat oriktiga uppgifter eller liknande kan eftergift också beslutas om det framgår att han eller hon lämnat de oriktiga uppgifterna i god tro (prop. 1997/98:151 s. 764).

När premiepensionssystemet infördes ansågs att i princip samma regler skulle gälla i fråga om återkrav i fördelningssystemet och premiepensionssystemet. Tillämpningsområdena för återkravsreglerna i de båda systemen skiljer sig emellertid åt. När det gäller inkomst- och tilläggspension kan ett återkrav bara riktas mot någon som faktiskt uppburit pension. I premiepensionssystemet däremot kan ett återkrav också rikta sig mot en pensionssparare som ännu inte uppburit pension.

Vi anser det inte rimligt att en pensionssparare som inte har någon möjlighet att ställa sig utanför premiepensionssystemet skall stå för kostnader i systemet genom inbetalning av egna medel; pensionsspararen varken äger eller förfogar över de medel som förts över i systemet för hans eller hennes räkning. Ett sådant åliggande måste vara svårt att förstå och acceptera för en pensionssparare som kanske först om 30–40 år skall ta ut sin pension.

Ett annat viktigt skäl är att reglerna, om de tillämpades fullt ut, skulle medföra komplicerade och omfattande utredningar hos PPM, varvid kostnaderna för utredning och fordringshantering sannolikt skulle överstiga vad som kunde återkrävas. Reglerna framstår alltså som föga rimliga även från effektivitets- och kostnadssynpunkt.

Situationen med underskott kan i praktiken bara uppkomma under något av de första åren pensionsspararen är med i systemet. I de allra flesta fall kommer underskottet därför att täckas genom att spararen tjänar in ny pensionsrätt. Någon gång kommer det dock att inträffa att spararen avlider medan hans eller hennes konto visar underskott. Enligt PPM:s beräkningar kan den långsiktiga förväntade förlusten för PPM uppskattas till bara några tusentals kronor. Det finns således inte heller något ekonomiskt hinder mot att upphäva återkravsreglerna.

I stället bör det införas en regel om att PPM, när ändringsbeloppet inte täcks av tillgodohavandet på pensionsspararens konto, skall redovisa underskottet som ett negativt saldo på pensionsspararens konto. I fortsättningen kommer alltså en sänkt pensionsrätt att påverka pensionsspararens konto på samma sätt oavsett vad ändringen beror på och oavsett om det finns medel på kontot eller inte. Det innebär således en likabehandling av alla pensionssparare. När en ny pensionsrätt fastställs för spararen skall de medel som skall föras över till förvaltning i premiepensionssystemet för spararens räkning först reduceras med vad som motsvarar underskottet.

Felaktigt utbetald pension

Premiepensionssystemet är konstruerat enligt försäkringsmässiga principer. Intjänade premiepensionsrätter motsvaras av faktiska inbetalningar, som fonderas och sparas på ett individuellt konto. Vid pensioneringen beräknas pensionsbeloppets storlek utifrån tillgodohavandet på kontot, och varje pensionsutbetalning minskar

behållningen på det. Situationen avviker alltså från fall av felutbetalning av socialförsäkringsförmåner i allmänhet.

Det finns anledning att skilja på sådana utbetalningar som medför en kostnad för pensionsspararkollektivet och sådana som bara berör pensionsspararen själv. Problemet kan belysas med följande exempel.

Antag att PPM betalar ut premiepension för en avliden pensionssparare för tid efter dödsfallsmånaden. Beloppet har då betalats med medel som skulle ha gått till arvstilldelningen och har alltså drabbat övriga pensionssparare. Det saknas då skäl att avstå från efterkrav när återkrav är tillåtet enligt nuvarande kriterier, dvs. i första hand därför att den som tog emot beloppet måste ha förstått att betalningen var felaktig. Ett annat exempel är att någon felaktigt fått premiepension till efterlevande genom att lämna oriktiga uppgifter. Även en sådan felutbetalning drabbar kollektivet och bör därför normalt bli föremål för återkrav.

Om PPM t.ex. på grund av något parameterfel beräknar ett allt för högt månadsbelopp för en eller flera sparare, är situationen en annan. De utbetalningar som gjorts har dragits av från spararens konto och kommer därmed att påverka nästa omräkning av pensionens storlek. Bortsett från möjligheten att spararen när han eller hon avlider fortfarande har för lite att lämna i arvsvinst går felet enbart ut över spararen själv i form av lägre månadsbelopp i fortsättningen. Som redan angetts innebär återkrav dessutom fordringshantering och i vissa fall exekutiva åtgärder med kostnader som följd. Det framstår inte som rimligt ur vare sig den enskilde pensionsspararens synvinkel eller från allmän synpunkt att tillämpa återkravsreglerna om det inte är fråga om fel som på ett mer märkbart sätt påverkar storleken av de framtida pensionsbeloppen och som därmed kan ha någon betydelse för spararens försörjning. Vid bedömningen av huruvida återkrav skall framställas bör hänsyn tas till vilken inverkan den felaktiga utbetalningen har på den framtida pensionens storlek, räknat såväl i kronor som i procent av utgående pension. Den närmare gränsdragningen i fråga om vad som kan bedömas utgöra en avsevärd påverkan på framtida utbetalningar av premiepension till den enskilde spararen får överlämnas till PPM:s praktiska tillämpning.

Även om PPM i ett enskilt fall anser att det inte finns tillräckliga skäl att framställa ett återkrav, bör det finnas en möjlighet för spararen att i överenskommelse med PPM frivilligt återbetala hela eller delar av det felaktigt utbetalda beloppet. Någon lagreglering av den möjligheten behövs dock inte. Det förutsätts härvid att PPM dokumenterar en överenskommelse om frivillig återbetalning på ett godtagbart sätt.

4.3 Finansiellt flöde vid ändrad pensionsrätt

<p>Regeringens förslag: Reglerna om att medel vid ändrade pensionsrätter skall föras över till eller från den tillfälliga förvaltningen hos Riksgäldskontoret upphävs.</p>

PPM:s förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Även när något återkrav inte sker bör PPM precis som enligt nu gällande ordning omedelbart återbetala hela sänkingsbeloppet. Underskottet täcks alltså temporärt av PPM:s särskilda kredit för fondhandel eller av medel inom PPM:s traditionella livförsäkringsrörelse.

Enligt nuvarande reglering skall medel som vid sänkt pensionsrätt förs från pensionsspararens konto eller återkrävs från honom föras till den tillfälliga förvaltningen av avgiftsmedel på Riksgäldskontoret. Vid höjd pensionsrätt skall medel föras i motsatt riktning. Den tillfälliga förvaltningen är emellertid inte den slutliga mottagaren eller avsändaren av dessa medel utan medlen skall ingå i den regelbundna avstämningen av avgiftsmedel och pensionsrätter mellan Riksförsäkringsverket och PPM. Nuvarande ordning medför såväl onödig administration och flyttning av likvida medel som onödiga bokföringsåtgärder. De delar av bestämmelserna om ändrade pensionsrätter som handlar om att medel skall föras till och från den tillfälliga förvaltningen hos Riksgäldskontoret bör därför utgå.

De avstämningar som skall göras mellan RFV och PPM regleras i överenskommelser mellan parterna.

5 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

PPM kommer under senare delen av år 2004 att införa system och rutiner som kan hantera den föreslagna tidigareläggningen av första utbetalningen av premiepension. I den delen bör därför lagändringen träda i kraft först den 1 januari 2005. Samma tidpunkt för ikraftträdande bör gälla också borttagandet av tidsfristen vid ändring av pensionsuttag. Övriga lagförslag bör träda i kraft den 1 juli 2004.

De nya reglerna bör som huvudregel tillämpas redan från dagen för ikraftträdandet. De nya bestämmelserna om återkrav vid felaktig utbetalning i 14 kap. 5 § LIP bör emellertid tillämpas även för pension som har lämnats före lagens ikraftträdande.

6 Ekonomiska konsekvenser

Premiepensionssystemet skall vara självfinansierat och PPM:s kostnader för sin verksamhet skall finansieras helt genom avgifter från pensionsspararna. Myndighetens verksamhet skall därför inte redovisas i statsbudgeten. De förslag som redovisas i denna lagrådsremiss innebär därför inte några förändringar i statsbudgeten.

Förslagen leder till förenklingar som gynnar pensionsspararna. Att möjligheten för PPM att framställa återkrav gentemot pensionsparare begränsas kan inte antas medföra några beaktansvärda ekonomiska konsekvenser för PPM. Inte heller något av de övriga förslagen kan antas medföra några merkostnader för PPM, RFV eller försäkringskassorna.

7 Författningskommentarer

Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension

9 kap 2 §

Paragrafen beskriver övergången från fondsparande till livränta med garanterade belopp.

Om pensionsspararen begär en övergång till livränta i samband med första uttaget av premiepension, skall livräntan kunna betalas ut från den månad som begäran kom in till försäkringskassan. Tillägget i *andra stycket* innebär att en övergång till livränta som begärs senare under pensionstiden får verkan och att utbetalningar således skall kunna ske från och med månaden efter ansökningsmånaden.

Möjligheten för en pensionssparare att återkalla en begäran om övergång till livränta har utvidgats. Enligt det nya *tredje stycket* kan en pensionssparare återkalla en begäran om övergång till livränta ända till dess PPM påbörjat inlösen av pensionsspararens innehav. Bestämmelsen om vilka medel övergången måste avse innebär ingen förändring av gällande rätt.

Ändringarna behandlas närmare i avsnitt 4.1.

12 kap. 2 §

Ändringen i *första stycket*, som kommenteras närmare i avsnitt 4.1, innebär att även premiepension kan betalas ut redan samma månad som ansökan kom in.

12 kap. 3 §

Denna paragraf avser ändrat uttag av ålderspension. Av tillägget i *första stycket* – som inte innebär någon materiell ändring av gällande rätt – följer att ett ökat uttag av premiepension fortfarande kan göras tidigast från och med månaden efter det att ansökan kom in till försäkringskassan.

I *andra stycket* har begränsningen för en pensionsberättigad att återkalla eller minska sitt pensionsuttag tagits bort.

Ändringarna behandlas närmare i avsnitt 4.1.

14 kap. 3 §

Paragrafen behandlar fall när pensionsrätten ändrats och höjts.

Ändringen, som kommenteras närmare i avsnitt 4.3, innebär att medel vid höjd pensionsrätt inte längre skall föras över från den tillfälliga förvaltningen hos Riksgäldskontoret till pensionsspararens fonder.

14 kap. 4 §

Paragrafen behandlar fall när pensionsrätten ändrats och sänkts.

Ändringen i *första stycket* motsvarar ändringen i 14 kap. 3 § och innebär att PPM vid sänkt pensionsrätt inte längre skall föra över medel till den tillfälliga förvaltningen hos Riksgäldskontoret.

Ändringen i *andra stycket* innebär att eventuellt underskott på premiepensionskontot skall redovisas som ett negativt saldo på kontot och täckas av senare tillkommande pensionsmedel. Ändringen behandlas närmare i avsnitt 4.2.

14 kap. 5 §

Paragrafen behandlar situationer när premiepensionen betalats ut med för högt belopp. I *första stycket* har, förutom vissa redaktionella ändringar, även hänvisningen till 4 § utgått. Det nya *andra stycket* innebär att möjligheten för PPM att besluta om återbetalning begränsas till att gälla felutbetalningar som belastar övriga pensionssparare eller som avsevärt påverkar storleken av framtida pensionsutbetalningar till pensionsspararen. Vid bedömningen av huruvida återkrav skall framställas bör hänsyn tas till vilken inverkan den felaktiga utbetalningen har på den framtida pensionens storlek, räknat såväl i kronor som i procent av utgående pension. Bestämmelsen i *tredje stycket* motsvarar delar av den nuvarande bestämmelsen i första stycket.

Ändringarna behandlas närmare i avsnitt 4.2.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna behandlas i avsnitt 5.

Remissinstanser som beretts tillfälle att yttra sig

Sveriges Riksbank, Riksrevisionen, Riksförsäkringsverket,
Konsumtverket, Finansinspektionen, Riksskatteverket,
Riksgäldskontoret, Statskontoret, Statens Pensionsverk, Sjunde AP-
fonden, Försäkringskassan i Stockholm län, Försäkringskasseförbundet,
Sveriges Försäkringsförbund, Konsumenternas Försäkringsbyrå,
Försäkringstagarnas Riksorganisation, Pensionärernas Riksorganisation,
Sveriges Pensionärers Riksförbund, Sveriges Pensionärsförbund, Svenskt
Näringsliv, Tjänstemännens Centralorganisation, Sveriges Akademikers
Centralorganisation och Landsorganisationen i Sverige